

ELŐSZÓ

"Örvendjete Istennek, a mi segítőnknek,
Ujjongjatok Jákob istenének.
Csendüljön a zsoldár, hozzátok dobát,
Lágyhangú hárfát, citerával. Fújjátok
meg a harsonát újholdkor,
Holdtöltekor, a mi nagy ünnepünkön."
(80. zsoltár)

Manapság is megfigyelhető, hogy a fiatalság nagy része ideálokat keres. Ezt azért lehet tapasztalni, mert a technika fejlődése, valamint a fiatalokra jellemző lázadó magatartás szakít a régi példaképekkel. Ez szorosban összefügg a zenével is. Sajnos ma olyan korban élünk, ahol az emberek-főleg a fiatalság nagy része többre értékeli a számítógépekkel- ma már sablonosan- „gyártott” zenét, mint a mindig újat produkáló élő zenét, amelynek alapja az ember zenéje, és nem a számítógép. Itt egy különös dologról lesz szó. Sokan ugyanis a jazzről -mint élő zenéről- tagadják, vagy nem hiszik el, hogy a jazz igenis nagy hatással van ma is több-újonnan kialakult-zenére. A jazz ilyen jellegű hatását kívánja bebizonyítani ez a mű, amely 9 éves kutatási eredményt tartalmaz. Található lesz egy zenei családfa, amely ennek a ténynek rajzos változata. Remélem ez a mű segíteni fogja az olvasót abban, hogy elgondolkodjon, mennyire nagy értékeket hordoz az élő zene, mint ahogy azt a fenti zsoltárrészlet is elárulja.

Papp Péter Tarzicius

1. A JAZZ

Ahhoz, hogy megérthessük, hogyan is fejlődött ki a pop-, rock-, és a disco zene a jazzből, nézzük meg először a jazz történetét! A jazz kezdetét mindenképp előtt ne az 1900-as éveknél kezdjük! Ha a kezdetét akarjuk megállapítani, azt mondhatjuk, hogy a jazz az afro-amerikai folklór zenéjéből ered. Ez a zene az afrikai népzene, spirituális és munkadalokat foglalja magában. Most azonban gondolatban „repülünk” vissza 1880-ba, New Orleans-ba! Ebben az időben a karneválokon több indulózenekar is szerepelt, valamint a bárókban, a vándor színtársulatoknál és a vándorcirkuszoknál is indulózenekarok működtek. Ezek a zenekarok többnyire csak ideiglenesen alakultak. Azonban New Orleansnak volt egy világhírű szórakozónegyede-a Storyville. Az itt működő zenekarok közül kettő vált híressé, amelyek később már állandóan játszottak. Ez a két zenekar nem más volt, mint a Buddy Bolden's Ragtime Band, amelyben Buddy Bolden kornetten játszott, Willy Cornish ventilpozozott, Frank Lewis klarinéton játszott, Tom Adams hegedült, Brack Umphrey gitározott, Tob Cato bőgőzött és Louis Ray dobolt. Ez a zenekar 1893 körül alakult. A másik zenekar az Olympia Band volt, amelyben Alphonse Picou klarinéton játszott, Freddie Keppard és Oscar Celestin pedig trombitán játszottak. Ez a zenekar 1900-1915 között működött. A leghíresebb együttes azonban a "Papa" Jack Laine, a New Orleansban született, és ott is élő muzsikus és menedzser toborozta és szervezte Original Dixieland "Jass" Band volt. Ez az együttes már készített hengeres, illetve bakelit lemez felvételeket is. Az ő nevüknek köszönheti ez a zene a nevét. Maga a szó a századforduló táján terjedt el. A "jass" kifejezés, a francia "chasser"-ből eredően, a kreol nyelvben vadászatot, izgalmat jelent. 1860 körül tunik fel a "jasm" szó, lelkesedés, izgalom, lendület jelentéssel. Hamarosan ez eltűnik, és helyébe lép a korábbi szóból származó "jass" szó hasonló jelentéssel. Ez a jelentés kifejezi a zenei stílus jellegét. Ezután egyre jobban lehet találkozni a „jazz around” (kóborolni, vándorolni) és a „jazz up” (vidám hangulatba kerülni, feldobni) kifejezéssel. A „jazz” szó nyilvánosan először 1915-ben, egy fehér zenekarral kapcsolatban tűnik fel. Ekkor szerződött ugyanis egy menedzser-Tom Brown-"Papa" Jack Laine zenekarát New Orleansból Chicagoba, ahol az együttes Original Dixieland "Jass" Band néven kezd szerepelni. Tehát a "jazz" szót nem New Orleansban, hanem Chicagóban, az itteni fehér zenészek kezdi használni. Tulajdonképpen ebben az időben emelkedik ki a jazz a ragtime-ből, mégpedig azzal, hogy most már nem a megkomponáltság elve él, hanem fontos szerepet kap az improvizáció. A másik fontos előrelépés 1929-ben, a nagy gazdasági világválság idején történt, amikor is elterjedt egy új stílusirányzat a jazz zenén belül. Ez volt a swing. Ekkorra véglegesen kialakulnak a nagyzenekarok, és azok hangszeresek, valamint a dallamvívő szerep a trombita és a szaxofoné, amelyek kiszorítják a kornettet. A briliáns szolista lelkes követőket vonzottak; Louis Armstrong fantasztikus trombita-improvizációja világszerte híressé vált. Hírnevét elsősorban a már jólismert "What a wonderful world" című számával teremtette meg. Hasonló karriert futott be a harsonás Dizzy Gillespie, a zongorista Duke Ellington, Errol Garner, Thelonious Monk és a "Round Midnight" című filmben is szereplő Bud Powell. A zongorista Count Basie jazzbandája az 50-es évek kiemelkedő zenekara volt. Ugyanis egyik előadásuk alatt-élükön Lester Younggal- olyan dolgokat kezdtek el játszani, amelyet azelőtt még soha senki sem játszott még. Ekkor ugyanis bevezették a 13-ad és 11-ed fokú skálát és ekkor kezdték használni a tiszta tonikát a jazzben. Ezzel egy új stílust teremtettek meg. Ez volt a bebop, amelynek ritmusa beat, beat-off lüktetésű. Később a szaxofonos Charlie Parker a 7-ed és 3-ad fokú skálával, valamint az átmeno skála bevezetésével kibővítette a bebopot. Szintén hasonló népszerűségnek örvendenek Art Blakey dobszólói, Sidney Bechet hegedű- és fuvolajátéka, Benny Goodman klarinétjátéka, Gary Burton és a jazztörténelem első vibráfonosának-Red Norvonak- zenéje. Kiváló énekesek őrizték meg a jazz gyökereit; ilyen volt a swing énekesnő Ella Fitzgerald, és a bebop énekes Bessie Smith.

2. A Free Jazz

A jazz zene egyik stíluskorszaka, amely az 1960-as években jött létre. A jelentése szó szerint: Szabad Jazz. Ez azt jelenti, hogy a muzikusok szabadon alkothatnak, de leginkább ez a szabad hangszerhasználatot jelenti. Ugyanis ezelőtt többnyire meg volt szabva, hogy egy zenekarban egy zongorának, egy nagybőgőnek, doboknak és egy harsonának, vagy szaxofonnak kellett részt vennie. Ez a stíluskorszak megengedi a szabad hangszer összeállítást az együttesen belül. A Free Jazz létezését Miles Davis-nek köszönheti. Ő volt ugyanis az, aki hamar magába szívta a Rock and Roll elemeit, és ezt megpróbálta a jazz-be olvasztani, habár a Rock and Roll a jazzből ered. Miles Davis-nek lelkes követői is akadtak: figyelemreméltó Pat Metheny gitáros, aki otthonosan mozog nemcsak a Free Jazz-ben, hanem a modern jazzben, vagy akár a Jazz funky-ban is. A trombitás Miles Davis stílusát átvéve megalapította saját gitárduóját, amelynek másik tagja, a szintén népszerű Jim Hole. Ebben az időben válik híressé a szintetizátoros Herbie Hancock, aki 1973-ban megalakítja saját kvintettjét, a Headhunterst. Ez az együttes közel egy évtizeden keresztül Free Jazzt tartalmazó albumokat adott ki. A Headhunters együttesben olyan zenészek szerepeltek, mint a szaxofonos Bennie Maupin, a percussion-ös Bill Summers, a basszusgitáros Paul Jackson és a dobos Mike Clark. Herbie Hancock az első, aki bátran meri használni a szintetizátort a jazzben. Anyagi nehézségek miatt megszűnt létezni a Headhunters. Azonban 25 év után -1998-ban- újra összeállt a zenekar, amely ekkor egy fantasztikus CD-vel jelentkezett, amelynek címe: Return to the Headhunters. Ezen az albumon található a már jólismert P.P. Head és a Scenic It című felvételük, amely jól példázza, hogy Herbie Hancock igen széleskörben dolgozik, azonban ezeknek a Free Jazz az alapja. Ne felejtjük el azonban, hogy Herbie Hancock olyan személyiség, aki a discopiacon is nagy sikereket ért el. (Amelyről még később szó lesz). Azonban nemcsak ő volt az egyetlen. Ott volt Mike Stern is, aki társaival (a gitáros Johns Coffield-dal és Bill Frizel-lel, valamint a zongorista Jim Beard-del, a dobos Ben Perowszky-val, nagybőgős Lincoln Goins-szal és a szaxofonos Bob Malach-kal) együtt olyan utakon kezdett el járni, mint Herbie Hancock. Őket azonban még nagyon sokan követték. Ezek azonban már olyan nagymértékűek voltak, hogy már igen veszélyesek kezdtek lenni a jazzre. Ezt tovább fokozta az is, hogy sok muzikus bevezette Schoenberg atonalitását a jazzbe, amely megszüntette volna a jazz szabadságát, mások viszont a Rock and Roll és a Jazz egybeolvasztását erőltették. Ezeket látva a zongorista Oscar Peterson és a bőgős Oersted Pedersen lassanként kezdték visszacsalogatni a jazztől elpártolt embereket. Nekik köszönhető tehát, hogy a jazz nem halt ki, hanem túlélte ezeket a válságos időket. Ennek titka az volt, hogy a jazz mellett híven kiálló muzikusok -mint Oscar Peterson és Oersted Pedersen- ismét előtérbe helyezték a swing, a third stream, a west coast, valamint a bebop zenét. Hazánkban ennek aktív képviselői a Nebuló zenekar, valamint a Tabányi együttes voltak olyan muzikusokkal, mint a szaxofonos Lakatos-Ablakos Dezső és Dudás Lajos, vagy a 23 évesen - 1962. februárjában- elhunyt zongorista Tihanyi Péter, akinek ebben az időben megjelent Qualiton lemezén olyan kiemelkedő számok találhatók, mint a Sonny Boy, Az én zeném, vagy a Night in Tunézia. Ezek a nóták, valamint az egész lemez ékes bizonyítéka annak, hogy ismét előtérbe kerülnek a korábbi jazz zenei stílusok. Ne felejtjük el azonban, hogy a 60-as években járunk, egy olyan korszakban, amikor is "sebezhetővé" válik a jazz. Ez azzal magyarázható, hogy a Free Jazzból ekkor alakul ki egyik ágon a Pop zene, a másikon pedig -a Jazzból származó Rock and Roll-lal egybeolvasztva- a Rock zene. Ezek után bátran leszögezhetjük, hogy Free Jazz mindazonáltal, hogy egy új stíluskorszak, egyben egy ütközőpontot is jelent a jazz és a többi zene között.

3. Rock and Roll

Ez a stílus párhuzamosan a Free Jazz-zel fejlődött ki a Jazzból az 1960-as években. Ez a stílus tulajdonképpen a fiatalság lázadásának terméke. Ugyanis a fiatalságnak mindig szüksége volt újabb bálványokra. A Rock and Roll kiemelkedő alakja -Elvis Presley, a király- is egyfajta bálvány volt. Ez a stílus, valamint a Rock zene is egy bensőséges kapcsolatot igyekszik kialakítani a fiatalok között. Azonban a koncerteken a 120-130, (nem ritkán 150) dB-es (ejtsd:decibel) hangerővel, valamint az agresszivitással akarnak hatni a hallgatóra ezen stílusok együttesei. Ezek után már csak a lelki megadás marad hátra, vagyis az egyéniség elfojtása. Ami a Rock and Roll zenéjét illeti, ez némi visszafejlődést mutat a Jazzhez képest. Ugyanis mégsem tudja teljesen utánozni a jazz zenét, mert sok gátat szabnak a zenének. Ugyanis egy előre megírt "program" szerint játsszák zenéiket az együttesek. Itt az improvizáció, mint fogalom, mintha ismeretlen volna. Bár lassabban terjedt el, mint a jazz, hazánkba az 1970-es évek vége felé jutott el. Azonban ez a Rock and Roll már nem agresszív, mint kialakulásakor. Nálunk ezt a zenei stílust Fenyő Miklós terjesztette el olyan számokkal, mint a Limbó láz, vagy a Rock and Rollia.

4. Rock

Ez a zenei stílus az 1970-es években alakult ki a Free Jazz, valamint a Rock and Roll keverékeként. Ami a Rock zenét illeti, nagyon monoton. Ugyanis minden felvételen ugyanazok a hangeffektusok, gitárszólók hangzanak el. Ez ékes bizonyítéka annak, hogy ennek a stílusnak igen egyhangú és szegényes a dallamvilága. Ami a Rock jellemzőit illeti, ugyanaz elmondható, mint a Rock and Rollnál. Ami az emberi érzelmek elfojtását és az önmegadást illeti, a Rolling Stones (Ron Wood és Mick Jagger gitárosok duója), a Metallica, a The Exploited, a Sex Pistols (az utóbbi két együttes Punk-Rock zenét játszik elsősorban), valamint hazai vonatkozásban a Tankcsapda és a Hétköznapok CSAIódások nevű zenekar (az együttes neve hitelesen van leírva, és az "A" betű az Anarchisták jeléből áll) igencsak élen járnak. Ami a jazzből mégis megmaradt, az a nagyon ritkán hallható dob-, illetve gitárszólókban bukkan fel. Ezek után bátran leszögezhetjük: ha nem lett volna a Jazz, úgy nem lett volna Rock zene sem.

5.Pop

Ez a zene a 60-as években indult el Amerikából. Mint ahogy a rock a hippik zenéje volt elsősorban, úgy ez a köznépi zenéje lett. Erre utal a "pop" (a populus/nép/ szóból ered származtatva a populáris, azaz népies) kifejezés is. Ez a Rock and Rollnak egy finomított változata. Azonban ez is az akkori fiatalok lázadásának terméke. Ha megnézzük dallamvilágát, valamint az érzelmi oldalát, elmondhatjuk, hogy valamivel nyugodtabb, kiegyensúlyozottabb, mint a Rock, vagy a Rock and Roll. Ezt a műfajt képviselte a Beatles, valamint Herbie Hancock is, aki elsősorban a jazzben dolgozik, de sok zenei műfajban-így a pop zenében is-megfordult, és sokszor vissza is tér ide. Azonban fontos tudnunk, azt is, hogy ez a zene a hangszerelésben hasonlít a jazzhez, valamint elvétve visszatér egy-két híres jazz zenéhez. Fontos megemlíteni olyan embereket is, mint például Jean Louis Aubert, Elton John, vagy Fancy-t. Ők vitték tovább a 70-es, 80-as évekbe, sőt napjainkba a pop zenét, de ide tartozik a Blue System(Kék Rendszer) nevű együttes is. Érdekes az is, hogy ebben a zenében is nagy a zaj. Ugyanis itt is csak akkor élvezhető a zene, ha azt kb.120-130 dB-es hangerővel hallgatják, valamint ez a zene is az egyéniség elfojtására törekszik. Tehát ezen a ponton megegyezik a pop zene a rock zenével, valamint a Rock and Rollal.

Hazánkban ennek a zenének már egy eltorzult változatával találkozhatunk. Elég ha csak az EDDA-MŰVEK, a Tátrai Band, vagy a Republic nevű együttesekre, vagy Charlie-ra(aki a blues-ra is visszatér), és Ákosra gondolunk a sok együttes, illetve énekes közül.

6.Pop Jazz

Ez a zenei műfaj a 80-as években jött létre a Jazz és a Pop zene egybeolvadásával. Ennek a zenének is Amerika a szülőhazája. Ez a műfaj-akárcsak a pop- könnyed, laza stílusú. Azonban már mégsem olyan, mint a jazz. Arról van szó, hogy innen már rég kiveszett az improvizáció, amely a jazz egyik mozgatórugója, valamint túlságosan is modern, amelyet a sok számítógép és szintetizátor okozott. Ami a jazzből megmaradt, az a jellegzetes lüktetés, dinamizmus, vonalvezetés és harmónia, amely a jazzt is jellemzi. Érzelemvilágát tekintve a jazz után ez a második olyan műfaj, amely teljes nyugodtságot és harmóniát tükröz. Érdekes módon ezt a műfajt is olyan jazzmuzikusok hozták létre, mint például Rick Brown(trombita), Bennie Maupin(szaxofon-aki a Headhunters együttes tagja), Bonnie James(szaxofon-akinek megjelent Body Language című CD-jén olyan számok találhatóak, mint a Body Language, Love Fess, Bad Time Story, vagy az I get lonely. Másik Cd-jét Rick Brown-nal készítette Shake it up címmel, amelyen olyan nótákat hallhatunk, mint a nyitófelvétel, Shake it up, Are as we P, vagy a Grasing in the grass). Azonban őket olyanok követik, mint George Benson (gitár), Joe Semple (zongora). Ők ketten készítettek egy CD-t, amelyen olyan soundok lehet hallani, mint a Mads in man című felvétel. Azonban ott sorakoznak még: Kenny Jee(szaxofon), Rebecca Parry (vokál), Johnny Hartman(vokál), Gary Burton(vibrafon), Bub James (zongora) és Hugh Masakela (trombita), valamint a széles körben mozgó Herbie Hancock (szintetizátor, aki a Headhunters megalapítója).

Együttesek közül fontos megemlítenünk a Four Play, a Chicago Bras Band-et, a Brand You Heavis-t.

Magyar vonatkozásban ott szerepel a Hard Line Trio, valamint a Trio Midnight, amelynek megjelent nemrégiben az ötödik CD-je, amelynek címe On Track.

7.A Disco zene és alfajai

Ez a műfaj is Amerikában jött létre, azonban ez a zene a 80-as évek vége felé alakult ki. A szó a disco(tanulni) latin szóból származik. Bármennyire is modern zene, mégis nagyon nagy visszafejlődést mutat a jazzhez viszonyítva. Ez egy olyan zene, amely a fiatalokat próbálja összehozni, azonban az egyéniséget elfojtja. Ez a zene-akárcsak a rock-szintén zajos zene, ugyanis kábító hatását csak akkor fejt ki, ha ezt a zenét kb. 120-140 dB-es hangerővel hallgatják. Ekkor ugyanis egy kábító hatású anyag keletkezik az agyban, amely igen veszélyes. Maga a szó-disco egy gyűjtőnév, amely olyan stílusokat takar, mint: house (ejtsd: housz. Az angol ház szóból ered, valószínű, hogy a házibulira utal. Ez erősen gépzene, amelyet számítógépekkel készítenek, ráadásul igen elvadult ez a műfaj.), rave (ejtsd:rév. Ez a house-hoz hasonló, bár csak a lüktetésben, ritmusban tér el.), dance (ejtsd:densz. Jelentése: táncolni. Ez lazább, mint az előző két stílus. Ide tartoznak a latin-amerikai zenék is.), rap (ejtsd:rep. Ez a dance-hez hasonló, csak itt bravúros tánc is szerepel. Ez nem más, mint a brake (ejtsd:brék) tánc.), funky (ejtsd:fánki. Ez a basszus hangszerelésben a jazzhez igazodik.), modern talking (ejtsd:modörn tolking. Jelentése modern beszélgetés. Ez a zene a funky-hoz hasonló). Érdekessége még ennek a zenének az is, hogy erős szeretettel alkalmaznak scratch hangeffektusokat.(A szó jelentése: marni. ejtsd: szkrecs). Ezt úgy oldják meg, hogy a lemezjátszón forgó bakelit lemezt megfogják, és elkezdik ide-oda húzgatni. Ez a hang a dörzsölés hangjához hasonló. Ezt persze speciális lemezjátszókkal oldják meg.

Ezt a zenét olyan együttesek képviselik, mint az Eiffel 65, Backstreet Boys, ATC, EMINEM, valamint az NSYNC.

Magyar vonatkozásban ezt a műfajt a V-Tech, a Sub Bass Monster, Remix, a Ker-O-Zin és a Ganxta Zolee és a Carter(az az együttes főleg rap-zenét játszik, de eléggé durva, vulgáris módon) képviselik.

Afro-amerikai folklór

kb.1650-es évek

Ragtime

Blues

1880-as évek

Jazz

ismeretlen ág

1890-es évek

Free Jazz

Rock and Roll

1960-as évek

Pop

Rock

1970-es évek

Pop Jazz

Disco

Punk

Jazz-rock

1980-as évek

Funky

House

Rave

Rap

Dance

Modern Talking

1980-as évek

Jazz funky

1990-es évek

Jazz Lounge

2003

